

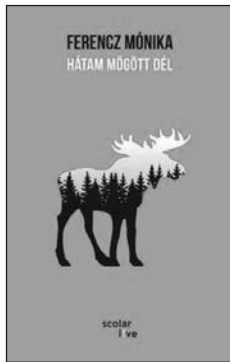
Akár nyugatról, akár keletről

Bereti Gábor

(**Ferencz Mónika *Hátam mögött dél* című kötetéről**)

Szinte már össze se tudom számolni, hány friss hangú, fiatal költő(nő) munkáját olvashattam az elmúlt években. Közülük az egyik, a *Hátam mögött dél* című kötetével tavaly debütáló Ferencz Mónika. A csupa szabadverset rejtő kis kötet, folytatva a címadás hangütését, *Észak*, *Délkelet*, *Nyugat*, *Északnyugat*, és *Dél* címen, öt ciklust foglal magában. A karcsú, zsebbe illő kötet közkinccsé tételéért pedig a Scolar Live sorozatot nyitó Scolar Kiadót illeti dicséret.

Ferencz Mónika könyvét kettőzött figyelemmel olvastam, mert benne a magyar vers megújulását célzó kísérletek egy manapság terjedőben levő változatával találkoztam, jelesül a megszólalásnak a nézőpont szóródástechnikáját alkalmazó módjával. A kísérletezésnek persze számos, egyéb útját is számon tartjuk, ám véleményem szerint a megújulás útjai közül ez bizonyulhat a legígéretesebbnek. Ám, hogy miről is van szó közelebről, arról Ferencz Mónika egy versét áttekintve igyekszem számot adni.

Ha egy vers olvasása során azt tapasztaljuk, hogy a vers egymást követő mondatait közvetlen értelmi kapocs nem fűzi össze, vagy ha úgy tűnik, hogy a mondatok egymásutánisága nem az előzményei által ígért, vagy az azokból feltételezhetően következő gondolat kifejtését szolgálja (szolgálják), akkor gyaníthatjuk, hogy szerzője a nézőpontszóródás technikáját alkalmazza. Ahogyan ezt Ferencz Mónika *Planck-idő* című versében is láthatjuk. „Az első a kikelet,/ az óra, amikor a hangyák elhordják az udvart/ és megbarnítják az ébredést./ Gödörnyi esővízbe fojtod őket,/ hogy a készítés elmúljon egy Planck-idő alatt./ Aztán a barátiddal elfoglaljátok a juharfát”. (21) Az olvasónak erről persze akár a múlt századi dadaista gyakorlat is az eszébe juthatna, amelyben akkor a szavak véletlenszerűen kiválasztott halmazából állították elő a verset. A módszer első pillantásra azonosnak tűnhet, de mivel itt nem önálló szódolgokról van szó, amint az a dadaista gyakorlatban megesett, hanem már szódolgok által képzett, értelmet hordozó mondatok összekapcsolásáról, viszonyba hozásáról, ezért esetünkben, maradva példánkánál, némileg profanizálva a helyzetet, szódada helyett egy egészen más dimenziót implikáló úgynevezett mondatdadáról beszélhetünk. A második modernítésben, ahol a szimbolizmus új változataként az aura révén, az aurával, mint eszközzel történő értelemközlés kísérlete zajlik, az obskúrus mondatok egymás utáni sorjáztatása egy hangulati modalitás kimunkálását (is) célozza, célozhatja.

A vers kezdő mondatát, *Az első a kikelet*, olvasva láthatjuk, hogy az a vers második, egyébként ugyancsak kijelentő módban lévő mondatával közvetlenül nem áll értelmi kap-

Bereti Gábor 1948, Miskolc. Az érettségit követő katonáskodás után felsőfokú végzettséget Nyíregyházán, könyvtáros szakon szerzett. Írásai az elmúlt években a Palócföld, Napút, Kritika, Kortárs, Hitel, Forrás, Ezredvég, stb. folyóiratokban, valamint néhány antológiában voltak olvashatók. Négy önálló kötete van. Legutóbb: *Titkolt múlt – tiltott jövő* (versek), 2015. A Magyar Írószövetség tagja.

csolatban, *a hangyák elhordják az udvart*; ez utóbbit esetleg még a vers harmadik mondatával és megbarnítják az ébredést, is kiegészíthetjük. Bár az *óra* és az *amikor* szavak egyfajta (az aura képzésében szerepet játszó) időbeli kapcsolat meglétét feltételezik. Mivel a kezdő, *Az első a kikelet* mondathoz a második és a harmadik mondatot az értelem szemantikai szálai nem kötik, ezért ezek helyén elvileg akár más mondatok is állhatnának. Majd következik egy ismét önálló státuszú, az előzményeivel összefüggésben nem álló, kijelentő mondat, *Gödörnyi esővízbe fojtod őket*. Az ötödik sor mondata viszont már összefüggést ígér előzményével, *hogy a késztetés elmúljon egy Planck-idő alatt*. Am, hogy a késztetés a fojtásra, (vagyis, hogy mégsem fojtod a hangyákat esővízbe), vagy valami másra vonatkozik-e, az továbbra is a versszak, vagy inkább a szóban forgó mondat-együttes kérdése marad. S az olvasó számára mindezek befejezéseként ott az egyébként az előzményeitől teljesen független „következmény”: *a barátiddal elfoglaljátok a juharfát*. A vers jó példa a nézőpontszóródás (szórás, elkülönítés) technikájának modern utáni alkalmazására, amikor is a versen belül a mondatok mind egy-egy önálló nézőpontot alkotnak, képviselnek. Avagy képletesen, a mondatok itt a vers hangjaként egy virtuális szemantikai koordináta szárainak egymást metsző pontjain elhelyezkedő szabad értelemhordozók. S mint egy pointillista festményen a színfoltok, jelzik egymástól független, önálló pozícióikat. Olyannyira, hogyha kihagynánk közülük egyet-egyét, vagy egy másikkal pótolnánk, az a vers irányát, az értelemnek a *kikelettől az elfoglalt juharfáig* tartó útját nem befolyásolná; a starttól a célig legfeljebb más mondatpontokon (pontonhidakon) keresztül jutnánk el. Ám érzékeljük a belső kötődéseket, a kötődéseknek, bár kevésbé erős, de a lényegre, az útra vonatkozó jelenlétét is. (Pl.: a kike-

let nem csak kikelet, de az az óra is amely ..., vagy a hangyák nem csak elhordják az udvart, de az ébredést is megbarnítják, stb). S ezek az önálló értelemponthoz (pillérekhez) a háttérben mégiscsak viszonyba hozó elemek a maguk befolyásoló, aktivizáló hatásukkal, hacsak a sejtés szintjén is, de megképzik a vers egyfajta látens, egymásba játszó, ám a vers hangjától végül is elkülöníthetetlen hangulatközegét.

A Planck-idő, amely e kötetben egy háromoldalas hosszúversnek számít, a második modernitásnak végig ezzel az útkereső verselés-technikájával építkezik. Ferencz Mónika így, a nézőpontoknak a hol belsővé, hol külsővé tett váltakoztatásaival teszi érdekessé, izgalmassá opusait. Az egyébként csupán formális ciklus-felosztásokon is átcsapóan ez ad az olvasó számára egy láthatatlan, de a kötet elejétől a végéig érzékelhető hullámzást, egy a kötet egészére érvényes cirkulációs élményt. „Az első a kikelet,/ a második a szúnyoglárvák morajlása,/ a harmadik az út,/ a homok útja a talpadon, az elfogadás útja,/ az út a tv-állványtól az éjjeliszekrényig” (22). Folytatódik a mondatok egymáshoz való értelmi kapcsolatát, kapcsolódását felfüggesztő pointillista technikának az alkalmazása az egyébként egymástól ugyancsak szemantikai szigetekké elválasztott, „úszkáló” versszakokká tördelt, elkülönített részekből álló versben. A megszokott értelemalkotással csupán a vers végén találkozunk, ami itt így, hogy semmi szituálzás, relativizálás, vagy képiesítés, szinte kinyilatkoztatásként, szentenciaként hat. „Csak abban hihetsz, amitől rettesz./ Ami megváltást ígér,/ az kérészszerű és látszólagos” (23).

Számomra a kötetbeli megszólalás leginkább figyelmet érdemlő erénye (hozádék) tehát a mondatok egymáshoz kapcsolásának az a fajta, a szerző által is előszeretettel alkalmazott módja, amely mára olyan, áthallásokon keresztül érvényesülő technikává nőtte ki magát, amely a versben a gondolatnak egy csupán a látencia

szintjén létező, kidolgozatlanul hagyott változatát hívja életre. Ám az így sorjázott mondatok már ebbéli státusukban is immár egy olyan, a vers hangjára utaló hangulatot teremtenek, amely több önmagánál, de amelyben a mondatok, épp sorjázásuk módjából adódóan, a hagyományos értelemben vett vers-egészet szolgáló gondolathordozóvá nem szervesül(het) nek. Ezért az ily módon egymáshoz kapcsolódó (kapcsolt) mondatok a versben csupán egy érzületként, hangulati elem funkciójuk által körvonalazott gondolat(rész)ként, avagy egy érzületet körvonalazó verstechnikai elemként van (vannak) jelen.

A láttatás ilyen eszközeiből, (mozaikmondat-)elemeiből épül a modern utáni, (az) új-szimbolista vers. A vers, ahogyan azt Ferencz Mónikánál is láthatjuk, ami élénk tár, ami felidéz, ami megtestesít; a vers, amely egy olyan írás, amely a láttatással a ki nem mondottat, a rejtőzködőt idézi meg. Az ilyen vers első pillantásra talán nem több, mint egy mondatfestmény, mint egy elmosódó gondolat színvilága, vagy egy, a hangoláshoz a partitúra megszólaltatása előtti hangzavara, a hangolás kakofóniája. Vers, amely önmaga dűnamizét, lelkét, e fókuszátlan állapotában vibráltatja. Mondás, amely konkrét közlés nélküli hangzást, értelmet hoz létre. Értelmet, amely nem más, nem több, mint a szépség önmagára reflektáló nyelvi teljesítménye.

Szerzőnk az értelemszóródás technéjének alkalmazásával egy különös szótáj, egy ferenczis szóvidék részesévé, sőt, szereplőjévé avat bennünket, ahol az opusok az olvasót, érkezzék bárhol, meggyőzik, ő itt egyszerre lehet Észak(on) is, és Dél(en) is.

Ferencz Mónika: *Hátam mögött dél*, Scolar, Budapest, 2017.

Álmatlanok álmai

Jassó Judit

(Szeifert Natália *Az altató szerekről* című regényéről)

Két középosztálybeli nő, Zelma és Zsuzsa véletlenül találkozik napjaink nyüzsgő Budapestjén. Az apropó egy kávé, Zelma csak ennyire téved be Zsuzsa Antik nevű kis üzletébe, ám ez a találkozás mindkettejüket arra készteti, hogy – legalábbis a maguk számára – számvetést készítsenek az életükről.

Miért pont ők ketten, miért nem egy eladó vagy egy manikűrös fut össze egy tanárnővel, esetleg egy orvossal a sürgősségin? A variációk száma végtelen, ennek a történetnek, a végére meglátjuk, bárki lehet hőse, mert nem is annyira a sztori, mint inkább az elbeszélő fontos. Míg Zelma harminc körül jár, Zsuzsa negyvenes. Sorsukban több egyező vonást találunk: mindkettejük anyját leköti a hivatása (zenetanár, gyógyszerész), az apák háttérbe szorulnak, de túl egyszerű és morbid lenne rájuk a papucs kifejezés, mondjuk inkább azt, hogy feminin vonásokat hordoznak, empatikusak és érzelmesek, megvan bennük mindaz, ami a feleségeikből kimaradt. Zelma az anyja, míg Zsuzsa az apja örökségét viszi tovább. Időn-

Jassó Judit 1977, Budapest. Író költő, a FISZ tagja. Korábban a Kulter, a Képirás, az Apokrif Online, valamint a Holmi közölte írásait.